

POLITINIAI MOKSLAI VAKAR IR ŠIANDIEN

Politiniai mokslai skiriasi nuo kitų socialinių mokslų tuo, kad šios disciplinos darbuotojai dar vis diktuoja ir bando atsakyti į tokius klausimus kaip: "Kas yra politika, politinis veiksmas ar politinė institucija?", "Kuo politinis procesas skiriasi nuo sociologinio, psichologinio ar ekonominio proceso?", "Kokia yra politinių mokslų, kaip atskiros disciplinos, apimtis ir kokie yra šios disciplinos moksliniai tikslai?" Pagaliau: "Ar politiniai mokslai iš viso mokslai ir, jei taip, tai kuria prasme?"

Politinių mokslininkų nesugebėjimas į šiuos klausimus visiškai atsakyti reiškia, jog jiems dar nepasisėkė išugdyti teorinės disciplinos struktūros ir ją atitinkančios metodologijos. Kai kurie politiniai mokslininkai sakytų, kad pagrindinė problema glūdi ne tiek bendros teorijos nebuvime, kiek nuomonių skirtumuose, kuri iš daugelio teorijų yra tikrai "bendra", tai yra apimanti visus svarbius disciplininius klausimus ir interesus.

Žiūrint iš istorinės perspektyvos, politinių mokslų teorinį vystymąsi galima suskirstyti į dvi plačias sroves. Pirmosios arba tradicinės srovės puoselėtojai į politiką žvelgia per institucinę prizmę. Dėl to jų moksliniai darbai koncentruojasi politinių institucijų kaip valstybės ir jos oficialių ir neoficialių organų, konstitucijos, valdžios, biurokratijos, įstatymų, politinių partijų studijavime: Vokietijoje vadinamoji Staatswissenschaft buvo Hegelio, Von Treitschkes ir kitų mokslininkų plačiai išpopuliarinta. Amerikoje ši teorinė kryptis paplito XIX amžiaus antroje pusėje Vokietijos universitetus lankusių amerikiečių studentų dėka. Tie patys studentai suvaidino svarbią rolę ir politinių mokslų kaip atskiros disciplinos formavime.

Tradicinės srovės atstovai gali būti padalinti į kelias grupes. Vieni

iš jų mažai kuo skiriasi nuo istorikų, nes pagal juos politinių institucijų esmė gali būti geriausiai suprasta į jas žvelgiant iš istorinio taško. Iš praeities ne tik stiprybę, bet ir išmintį bei žinojimą turime semti. Kiti, dažnai vadinami universalistais arba filosofais, į politiką žiūri ne kaip į atskirą objektą, bet kaip į vieną bendrųjų etinių problemų poreiškį. Į jų eiles galima įrikiuoti visus filosofus pradedant nuo Platono, kurie domėjosi politiniais klausimais. Dauguma universalistų nebuvo politiniai mokslininkai pilnaja to žodžio prasme, bet jų įnašas į politinių institucijų supratimą buvo ir bus labai svarbus.

Trečioji tradicinės srovės grupė buvo legalistai, kurie vieni iš pirmųjų Amerikoje pradėjo politinius mokslus traktuoti kaip atskirą discipliną. Jie turėjo daug reikšmės politinių mokslų programų, departamentų ir profesinių organizacijų ugdyme. Legalistai įvairiose teisinėse normose ir jų praktiškame pritaikyme matė politikos esmę. Valstybė ir jos organai bei nevalstybinės politinio gyvenimo išraiškos yra sąlygojamos konstitucijų, įstatymų, administracinių parėdymų ir kitų teisinių dėsnių. Politinis progresas galimas tik naujų ir tobulesnių teisinių normų suradime ir praktiškame pritaikyme. Šioje amerikiečiams tipiškoje pažiūroje atsispindi jų tikėjimas į teisės visapusišką galią. Nenuostabu, kad legalistų įtaka Amerikoje pasiekė kulminacinį tašką tuoj po pirmojo pasaulinio karo, kai daug kas dėjo vilčių į pasaulinės taikos pasiekimą tarptautinių sutarčių būdu.

Šio šimtmečio eigoje palaipsniui atsirado ir kitos teorinės srovės, kurių puoselėtojai politinės esmės pradėjo ieškoti ne institucinėse struktūrose ar metafizikoje, o žmonėse ar, tiksliau sakant, jų santykiuose. Instituciniu ar teisiniu pagrindu grįstos teorijos buvo kritikuojamos kaip mažai ką apie politiką pasakančios, nes jų tikslai buvo, bent taip kritikams atrodė, ne suprasti, o aprašyti; ne atrasti priežastis, o tik jų rezultatus.

Vienas iš pirmųjų tradicinės srovės kritikų buvo Arthur Bentley, kuris savo 1908 metais išleistoje knygoje "Valstybės procesas" užpuolė tuo metu dominavusias politinių mokslų teorijas kaip neišgydomai "formalistines, pretenzingas ir sukalkėjusias". Jo nuomone, po-

litiniai mokslininkai savo studijų objektu turėtų laikyti ne institucijas, o politinius žmonių veiksmus. Įvairios interesų grupės kovoja dėl įtakos, kuri reikalinga jų tikslams pasiekti. Šiame procese ir glūdi politikos esmė. Institucijos, pagal Bentley, yra politinio proceso išdava, o ne priežastis. Jo teorinės pažiūros pradžioje nebuvo populiarios, nes tuo metu tradicinės srovės atstovai dominavo politiniuose moksluose. Tačiau laikui bėgant jų įtaka palaipsniui plėtėsi ir po antrojo pasaulinio karo pasiekė savo zenitą.

George Catlin buvo kitas svarbus tradicinės srovės kritikas, kuris, kaip ir Bentley, ne tik kritikavo, bet ir sukūrė naują teoriją. Savo pagrindiniame veikle "Mokslas ir politikos metodologija", išleistame 1927 metais, jis suformulavo politinio žmogaus konceptą. Jei vadinamasis ekonominis žmogus yra iš esmės vartotojas, tai politinis žmogus gali būti apibūdinamas kaip politinės jėgos / įtakos siekėjas. Ekonomistai savo tyrinėjimų objektu laiko prekių gamybą ir jų paskirstymą, politiniai mokslininkai - jėgos / įtakos poreiškius žmonių santykiuose. Catlin savo kolegas kvietė užmiršti institucinių ir teisinių struktūrų nagrinėjimą ir visą dėmesį nukreipti į jėgos / įtakos siekimo motyvacijas, formas ir tikslus. Jo politinio žmogaus konceptas neišvengė tam tikrų neaiškumų ir priešingybių, bet jame nėra sunku įmatyti vieną iš ankstyvųjų bandymų suformuluoti bendrą teoriją, kuri nustatytų politinių mokslų apimtį, metodologiją ir ateities kryptį.

Prieš antrąjį pasaulinį karą Amerikos politinių mokslų profesijoje jau buvo išsikristalizavusios dvi teorinės srovės: tradicinė arba institucinė ir antitradicinė, kurios žymesnieji poreiškiei buvo matomi Bentley grupių ir Catlin jėgos / įtakos teorijose. Šių srovių skirtumai buvo matyti ne tik mokslinių tyrinėjimų objektuose, bet taip pat tam tikruose kituose teoriniuose ir metodologiniuose aspektuose. Vienas iš naujųjų teorijų tikslų buvo nustatyti ryšius tarp politinių faktų ir juos apsprendžiančias priežastis. Jos dėl to dažnai vadina- mos priežastinėmis teorijomis. Neretai tos pačios teorijos žinomos ir kaip realistinės ar objektyvinės, nes jos akcentuoja faktų svarbą ir etinių normų nepatikimumą politinėse studijose. Pagal Bentley ir

Catlin, politiniai mokslininkai turi išmokti faktus atskirti nuo etinių normų, pastarąsias paliekant teologams, filosofams ir valstybininkams.

Skirtumus tarp tradicinių ir naujųjų srovių dar galima, su kai kuriomis išimtimis, apibūdinti ir skirtingos metodologijos pagrindais. Dauguma pirmosios srovės atstovų vartoja ką galima pavadinti tradiciniais mokslinių tyrinėjimų metodais: istorinių dokumentų nagrinėjimą, institucijų ir teisinių normų aprašymą bei palyginimą ir dedukcinės logikos pritaikymą. Ne visi šios srovės atstovai naudoja tuos pačius metodus, tačiau, bendrai paėmus, tradicinės teorijos pagimdo tradicinę metodologiją.

Dar prieš Bentley grupių teorijos atsiradimą kai kurie Amerikos politiniai mokslininkai kalbėjo apie naują metodologiją, kuri būtų grindžiama griežtųjų mokslų modeliais. Bentley, Catlin ir kitų atakos, nukreiptos prieš tradicinę srovę, padėjo palyginti greitam naujųjų metodų išplitimui. Tačiau svarbiausią vaidmenį šitame procese suvaidino Charles Merriam ir jo pasekėjai, dėstę arba studijavę Chicagos universitete.

Tuoju po pirmojo pasaulinio karo Merriam paskelbė norįs sukurti naują politikos mokslą. Kaip ir daug kitų bendraamžių, jis naujų tyrinėjimų metodų ieškojo kitose disciplinose. Merriam buvo ypač įtaigotas psichologijos, kurioje empirinė metodologija jau tada buvo plačiai vartojama. Idant savo profesiją padarius moksliškesne griežtųjų mokslų prasme, jis savo kolegas kvietė naudotis šios disciplinos metodais. Kas stebėtina ir necharakteringa kitiems to laiko naujosios metodologijos atstovams, tai Merriam atsisakymas paneigti senuosius metodus ir etinių normų vaidmenį politinėse studijose. Jis tradicinę metodologiją norėjo patobulinti, o ne sunaikinti. Merriam naujasis politikos mokslas buvo skirtas ne tik mokslinių tyrinėjimų vystymui, bet taip pat ir institucijų reformai, uždavinys, kurio etinės implikacijos labai aiškios.

Prieš antrojo pasaulinio karo pradžią Amerikos politiniai mokslai buvo atsidūrę kryžkelėje tarp tradicinių ir naujųjų teorinių krypčių ir metodologijų. Merriam pradėta revoliucija tęsėsi ir plėtėsi, bet

dar nebuvo tapusi dominuojančia srove politinėje disciplinoje. Tokia padėtis, aišku, ilgai negalėjo tęstis. Dauguma socialinių mokslų jau buvo persiorientavę į empirinę metodologiją ir dėl to tebuvo laiko klausimas, kada politiniai mokslininkai paseks psichologų, sociologų ir ekonomistų pavyzdžiu. Tai atsitiko po karo. Iš pradžių keitimosi procesas buvo lėtas ir mažai pastebimas, bet antrajam dešimtmečiui po karo įpusėjus, politiniuose moksluose jau buvo dominuojama empirikų arba, kaip jie dabar buvo dažnai vadinami, behavioristų. Jie dabar dominuoja Amerikos politiniuose moksluose, nors paskutiniu laiku prieš juos yra kilusi reakcija.

Vienas iš svarbiausių behaviorizmo tikslų yra politiniuose moksluose išugdyti griežtųjų mokslų savybes kaip numatomumo ir kontroliuojamų eksperimentų pakartojimo galimybes. Kitaip sakant, politinį procesą pritaikyti laboratoriniams eksperimentams, iš esmės panašiams į tuos, kuriuos chemikai ar fizikai daro su įvairiomis medžiagomis ir elementais. Ar šis tikslas kada nors gali būti pasiektas, net ir dauguma behavioristų abejoja. Tipiškas šios teorinės srovės atstovas griežtųjų mokslų metodologiją sau pastato idealu, kurio siekdamas jis gali ne tik tyrinėjimų metodus patobulinti, bet taip pat ir prisidėti prie sistemiško mokslinių žinių rinkimo ir išsamios teorinės struktūros vystymo.

Griežtųjų mokslų dvasios paveikti behavioristai labiausiai domisi tuo, kas politiniame gyvenime gali būti pastebima; tai yra, kas yra daroma ar sakoma. Žmonės, jų veiksmai, santykiai, o ne institucijos ar etinės normos yra svarbiausi tyrinėjimų objektai. Iš tokių pažiūrų ir kilęs behaviorizmo terminas. Jis reiškia žmonių elgesio arba veiksmo (angliškai "behavior") stebėjimo, analizės ir iš jų kylančių išvadų mokslą.

Behavioristai mokslinius tyrinėjimus daro teorinių struktūrų ir empirinės metodologijos kontekstuose. Teorinis prie studijų objekto priėjimas jiems padeda atrinkti hipotezes, kurių pagrįstumas turi būti patvirtintas ar paneigtas faktų rinkimo, rūšiavimo ir analizės būdais. Behavioristai siekia surasti ir išskirti tai, kas politikoje pastovu ir kas kinta, ir nustatyti ryšius tarp pastovių ir kintamų elementų.

Pavyzdžiui, politinio žmogaus potraukis dominuoti gali būti įrodytas kaip pastovus elementas, gi įvairūs dominacijos poreiškiai - kaip kintamieji. Empiriniu būdu išbandytos ir patvirtintos hipotezės pavirsta dėsniais ir įvedamos į esamų teorijų rėmus. Taigi behavioristai yra užsiangažavę gilinti ir plėsti politinių mokslų teorinius pagrindus, kad sukūrus visiškai integruotą ir visai disciplinai bendra teoriją ar teorinę sistemą.

Faktų rinkime ir analizėje behavioristai plačiai naudoja elektroninio skaičiavimo mašinas bei matematinių ir statistinių mokslų metodus. Jų nuomone, moksliniais būdais negalima paneigti ar patvirtinti etinių konceptų kaip laisvė, lygybė ar demokratija pagrįstumą ir dėl to šie konceptai neturėtų būti mokslinių tyrinėjimų objektu. Iš viso behavioristai įsitikinę, jog politinių mokslų paskirtį sudaro grynai moksliniai interesai, o ne institucinių struktūrų tobulinimas ir reforma. Politinių mokslininkų įsipareigojimas turi būti savo disciplinai, o ne valstybei, visuomenei ar jos atskiriems nariams. Iš kitos pusės, jei tyrinėjimai duoda rezultatus, kurie gali būti panaudoti praktiškų klausimų sprendimui, tai tas jokių problemų nesudaro tol, kol mokslininkai neužmiršta savo pagrindinių uždavinių.

Žmonių politiniai veiksmai neišvengiamai įtaigojami politinių ir napolitinių priešasčių. Dėl to behavioristai siekia praplėsti disciplininius horizontus ir savo tyrinėjimus daryti bendrame socialinių mokslų teorijų ir žinių kontekste. Nėra stebėtina, jog behaviorizmui paplitus politiniuose moksluose į madą atėjo vadinamosios tarpdisciplininės programos kaip politinė sociologija, psichologinė politika ir panašiai. Bendrai paėmus, behavioristai į socialinius mokslus žiūri ne kaip į atskiras, bet artimai susijusias ir viena kitą papildančias disciplinas.

Maždaug apie 1970 metus behaviorizmo įtaka Amerikos politiniuose moksluose pasiekė savo kulminacinį tašką. Nors dauguma profesijos narių ir nelaikė savęs šios teorinės krypties pasekėjais, pastarieji, su mažomis išimtimis, dominavo pagrindinių profesinių organizacijų vadovybėse, žymiuose žurnaluose ir, kas svarbiausia, daktarato programose geriausiuose šio krašto universitetuose. Behavioristai taip pat turbūt parašė daugiau mokslinių darbų negu kitų

teorinių srovių atstovai, ir jų tyrinėjimų išdavos daugelio buvo traktuojamos kaip aukštesnio mokslinio lygio pasiekimai.

Kaip ir kitos teorijos prieš jį, behaviorizmas ilgainiui iššaukė negatyvią reakciją. Jo kritikai sudarė labai margą grupę, susidedančią iš kairiųjų radikalų, konservatyvių tradicininkų ir tų behavioristų, kurie manė, kad kai kurie jų bendraminčiai nuėjo į per didelius kraštutinumus.

Pirmieji kritikai, kurių balsas plačiai pasklido po visą profesiją, buvo kairieji radikalai, daugiausia nepriklausomi marksistai. Jie behaviorizmą atakavo kaip valdančio elito įrankį. Atribodami etines normas nuo mokslinių tyrinėjimų ir tuo politinius mokslus padarydami neutraliais dienos politinių, socialinių ir moralinių klausimų atžvilgiu, behavioristai netiesiogiai, tačiau labai sėkmingai eliminavo esamos politinės sistemos kritiką iš tų ekspertų eilių, kurie buvo daugiausia kvalifikuoti ją efektingai išvystyti. Kitaip sakant, karas Vietname, neturtas ir diskriminacija Amerikoje, atominiai ginklai ir panašūs klausimai turėjo rūpėti ne mokslininkams, kiek tai lietė jų profesinius darbus, o valstybininkams ir paprastiems piliečiams. Praktiškai, pagal marksistus, visa tai reiškė, kad, būdami neutralūs valdančiųjų sluoksnių atžvilgiu, behavioristai jiems padėjo netrukdomai vesti agresyvią užsienio ir antiliaudišką vidaus politiką. Kairieji radikalai reikalavo, kad profesija atmestų behavioristų apgaulingą ir praktikoje neįgyvendinamą etinį ir ideologinį neutralumą ir viešai užsiangažuotų žmogaus teisių, ekonominės ir socialinės lygybės, politinės laisvės ir pasaulinės taikos siekimo kovoje. Politiniai mokslai turėtų tarnauti ne valdančiajai mažumai, bet visai žmonijai.

Marksistų ataka prieš behaviorizmą yra grynai ideologinė. Jie politinius mokslus nori paversti savo programos įgyvendinimo instrumentu ir to užmojo visai neslepia. Radikalų tikslas - supolitinti discipliną, kuri, pagal juos, visada buvo politinė siaurąja to žodžio prasme, tik iki šiol tas faktas buvęs sėkmingai paslėptas nuo plačiosios visuomenės ir net nuo pačių politinių mokslininkų. Sprendžiant iš netolimos praeities rinkimų rezultatų į vadovaujančius bendrinės politinės mok-

slų organizacijos organus, bent trečdalis narių priklauso ar pritaria šiai srovei.

Radikalams pradėjus pulti vadovaujančius profesijos sluoksnius, ir kitiems atsirado drąsos viešai ir pakartotinai išreikšti savo nepasitenkinimą behaviorizmo einama kryptimi. Tradicinių pažiūrų kritikai skundėsi, kad behavioristai savo mokslinį dėmesį buvo pernelyg sukaupe metodologiniams klausimams svarstyti. Šimtai straipsnių, ypač pačiuose žymiausiuose žurnaluose, išsamiai nagrinėjo įvairiausias abstrakčias metodologines galimybes, kurios mažai ką bendro turėjo su politinio gyvenimo realybe ir net bendrosios disciplinos teorijos kūrimu. Nors teoriškai žiūrint tobula metodologija turėjo atidaryti naujus kelius į geresnį politinio proceso supratimą, praktikoje ne vienas politinis mokslininkas taip įsivėlė į metodų studijavimą, jog visai užmiršc, kas sudaro politikos esmę ir kas tikroji metodologijos paskirtis.

Dar kiti kritikavo behavioristų nesugebėjimą sukurti bendros teorijos, kuri nustatytų pagrindinius disciplinos tikslus, apimtį ir metodų vaidmenį teorinių rėmų kontekste. Nors paskutinių trijų dešimtmečių eigoje buvo daug kalbėta apie bendros teorijos reikalingumą, konkrečiai šioje srityje iki šiol mažai kas atlikta. Behavioristai, kaip ir jų pirmtakai, nesurado visiems ar bent daugumai priimtinių dėsnių, apibūdinančių politikos esmę ir apibrėžiančių jos apimtį. Dėlto dar ir šiandien nesutariama, kas yra politika, politinis veiksmas ar politinė institucija.

Pagaliau tarp įvairių kritikų buvo ir tie, kurie behavioristus kaltino per dideliu politinių mokslų išplėtimu į kitas disciplinas. Jei tradicinių teorinių kryptų atstovai buvo anksčiau kritikuojami dėl per siauro požiūrio į politiką, tai behavioristai tą požiūrį taip išplėtė, kad kartais nėra įmanoma nustatyti, kur politiniai mokslai pasibaigia ir prasideda sociologija, psichologija ar ekonomija. Jie nagrinėja šeimos santykius, vaikų auklėjimą, psichiatrinę terapiją, religines dogmas ir kitus klausimus, kurie, kritikų nuomone, mažai ar visiškai nieko bendro su politiniais mokslais neturi. Taigi jei prieš behaviorizmo revoliuciją buvo nelengva nustatyti žmogaus veiksmų politinius aspektus, po revoliucijos šie

klausimai pasidarė dar labiau problemiški. Šiuo metu beveik galima sakyti, jog daugelyje atvejų tyrinėjimų objekto politiskumas lengviau nustatomas ne teorinių dėsnių pagalba, o mokslininko priklausomumu profesinei sąjungai.

Kaip dažnai politikoje, taip ir disciplinos teorinių krypčių svarstymuose nei viena grupė ar pozicija neturi išminties monopolio. Behavioristai, be abejoj, davė pozityvų įnašą. Sistemiskasis taktų rinkimas, klasifikacija ir analizė, vartojant naujausias technologijas priemones ir iš matematikos, statistikos ir kitų disciplinų pasiskolintus modelius, mokslinių studijų srityje pasidarė kasdieninis reiškinys. Naujosios metodologijos dėka disciplina įgavo anksčiau neturėtą koncepcijų preciziškumą, sistemiskumą, trumpai tariant, moksliskumą. Faktais neišbandyti teoriniai dėsniai ir prielaidos, įskaitant ir vadinamąsias "amžinąsias tiesas", daugiau nebuvo priimami vien dėl to, kad koks nors didelis buvęs ar esamas autoritetas tom tiesom buvo uždėjęs savo aprobaciją.

Metodologijos vaidmens išplėtimas paskatino didesnę susiomėjimą bendraisiais abstrakčių teorijų klausimais. Jei seniau praktiškų problemų sprendimas arba etinių normų nustatymas buvo laikomi vienais iš svarbiausių politinių mokslininkų uždavinių, tai behaviorizmui įsigalėjus šie klausimai pasidarė antraeilės reikšmės. Kur kas reikšmingesni buvo jų bandymai profesiją pastatyti ant tvirtesnių teorinių pagrindų. Iš politinių mokslų behavioristai norėjo padaryti discipliną, kurioje, kaip griežtuosiuose moksluose, tyrinėjimų tikslai yra iš esmės nustatomi teorinių ir metodologinių rėmų kontekste.

Ar jiems tai pavyko pasiekti, nėra lengva atsakyti. Tradicinės srovės atstovai teigia, jog politiniai mokslai vis dar neturi bendros teorijos, kuri nustatytų disciplinos apimtį, tikslus ir atitinkamą metodologiją. Jei tuo norima pasakyti, kad dar ir šiandien nėra teorijos, kuri būtų priimtina didelei politinių mokslininkų daugumai, tai to ir patys behavioristai nepaneigtų. Iš kitos pusės, behaviorizmo kritikai dažnai užmiršta ar nenori pripažinti, kad, kai disciplinoje dominavo tradicinė srovė, teoriniai klausimai iš viso nebuvo laikomi svar-

biais. Behavioristai teorijos ir metodologijos vaidmenį politiniuose moksluose ne tik plačiai išpopuliarino, bet taip pat pasiekė konkrečių rezultatų bendros teorijos vystymo darbe, pavyzdžiui, David Eastono politinės sistemos teorija. Jis politiką apibūdina kaip visuomenę saistančių sprendimų procesą. Normaliai šiuos sprendimus daro valdžia, bet kai kuriais atvejais tą pareigą gali atlikti įvairios neoficialios valdžios, kaip partija, kariška klika, bažnyčia, gentis, šeima ir panašiai. Kas, kaip ir kodėl visuomenę saistančius sprendimus daro ir kokios būna jų pasėkos, yra klausimai, kurie sudaro politikos esmę. Idant susistemintus atsakymų ieškojimą į šiuos klausimus, Eastonas sukūrė politinės sistemos modelį, kuriame visuomenę saistančių sprendimų procesas padalintas į keturias fazes: (1) kontekstus, kuriuose randamos pirminės eventualių sprendimų priežastys; (2) sprendimo reikalaujančių problemų identifikavimas; (3) sprendimų vykdymas; ir (4) sprendimų rezultatų ir jų įtakos pirminėms priežastims analizė.

Eastono politinės sistemos modelis turi keletą trūkumų. Tarp jų vienas iš svarbiausių - tai neturėjimas aiškių kriterijų, kurie padėtų nustatyti pirmoje fazėje randamų priežasčių charakteristikas; arba kas turėtų būti politinių mokslininkų tyrinėjimo objektu ir kas sociologų, psichologų, ekonomistų, pedagogų ir kitų. Šia prasme Eastono modelis neišpildo vieno bendros teorijos reikalavimo, tai yra politinių mokslų apimties nustatymo. Tačiau šis ir kiti panašūs bandymai discipliną pastatyti ant tvirtesnių teorinių pagrindų, be abejo, padėjo susisteminti politinių mokslininkų tyrinėjimus.

Iš esmės behavioristai nieko originalaus nesukūrė. Tačiau tai nesumažino jų įtakos reikšmės. Įvairios teorinės ir metodologinės kryptys, Amerikoje atsiradusios XIX amžiaus pabaigoje arba šio šimtmečio pradžioje, buvo išryškintos, išplėtos ir išpopuliarintos. Bentley pradėta kryptis, kuri žmonių veiksmą pastatė institucijų vieton kaip pagrindinį politinių mokslininkų studijavimo objektą, behavioristų buvo tęsiama ir palaipsniui gilinama. Merriam empirine metodologija paremtas naujasis politikos mokslas jų buvo tobulinamas vartojant naujausias technologijos priemones. Behavioristai taip pat

nebuvo pirmieji, išskėlę artimesnio bendradarbiavimo su kitomis socialinių mokslų disciplinomis reikalą. Tačiau jie tą bendradarbiavimą padarė integraline savo teorijos ir metodologijos dalimi.

Reikia pastebėti, kad politiniai tyrinėjimų objektai mokslininkams kur kas sunkiau prieinami negu sociologiniai ar psichologiniai. Egzekutyvai, parlamentai, biurokratijos arba teismai sunkiai prieinami pilnos ir objektyvios informacijos rinkimui. Psichologai ir sociologai retai susiduria su didesniais sunkumais apklausinėdami privačius individus. Tokiu būdu, gauti faktai gali būti naudojami moksliniams tikslams be didesnių ceremonijų. Gi politiniai mokslininkai turi neretai gyventi iš įvairiausio plauko valdininkų ir politikų malonės. Ta malonė dažniausiai labai ribota arba ji daug kainuoja. Kai kurių politinių institucijų nenoras išduoti informacijos gali būti pateisinamas valstybės saugumo interesų prasme. Jis taip pat suprantamas, nors ir ne visiškai pateisinamas, ir dėl to, jog čia yra daug didesnė politinės įtakos koncentracija negu kitose socialinėse institucijose. Jei kaip pavyzdį palyginsime valdžią, politinių studijų objektą, su šeima, sociologinių studijų objektu, tai tuoj galime matyti, kur bus sunkiau reikiamą informaciją išgauti. Čia ir glūdi viena iš pagrindinių politinių mokslininkų problemų. Ji, be abejo, ypač reikšminga tiems disciplinos nariams, kurie bando imituoti griežtųjų mokslų metodologiją.

Behavioristų pastangos politinius mokslus suteorinti turėjo įtakos į naujų šios disciplinos šakų atsiradimą. Paskutinių dviejų dešimtmečių eigoje Amerikoje plačiai paplito vadinamosios valdžios, visuomenės ir administracijos studijų programos. Nors oficialiai jos vadinamos tarpdisciplininėmis, šios programos daugiausia yra politinių mokslininkų dominuojamos. Politiniai mokslininkai, kurie nori savo profesinį žinojimą pritaikyti praktiškų politinių problemų sprendimui arba valstybinių institucijų reformai, tai gali daryti naujųjų programų rėmuose. Jei esi teorinis politinis mokslininkas, ieškai darbo politinių mokslų departamente, o jei linkęs į praktiškų problemų tyrinėjimą, eini į tarpdisciplinines programas.

Šiuo metu politiniai mokslai Amerikoje yra pereinamajame laiko-

tarpyje. Teorinės ir metodinės krypties atžvilgiu disciplina nėra dominuojama vienos srovės, kaip kad buvo prieš dešimt metų. Pasikaičius pagrindinius politinių mokslų žurnalus gaunasi įspūdis, jog čia vyksta intelektualinis fermentas, kuris ateityje gali nuvesti į nepramatytus laukus. Tokiame eklektiniame periode beveik kiekvienas gali rasti tai, ko nori. Pavyzdžiui, Hegelio filosofija vėl išgyvena vieną iš savo daugelio "atgimimų". Panašus procesas vyksta ir demokratinės teorijos tematikoje. Tradicinių kryptų atstovai, kaip legalistai, realistai, istorikai ir kiti, taip pat yra suaktyvėję, o "praktiškieji" radikalai vis dar bando pasaulį vaduoti nuo biurokratinių elitų įtakos. Gal tik vieni behavioristai šiek tiek aprimę, nes jų dauguma, atrodo, pradeda susitaikyti su mintimi, kad, nepaisant visų pastangų, politiniai mokslai tikriausiai niekada nepasieks griežtųjų mokslų "moksliškumo". Tačiau įdomu stebėti, jog kai behavioristų užmačios į "tiesos" monopolį palaipsniui kuklėja, jų metodika plečiasi kitų srovių atstovų tarpe. Net ir naujieji hegelistai, tai yra tie, kurie Hegelio filosofiją bando pritaikyti dabarčiai, ir tie, kurie juo domisi tik kaip istoriniu reiškiniu, kartais neatsisako statistinių lentelių ir matematinių formulių pagalbos savo tezėms paremti. O ką jau kalbėti apie kitas, "praktiškesnes" sroves, kaip radikalus ar realistus. Taigi, nors behavioristai disciplinos nedominoja, šiandien dauguma jos narių iki tam tikro laipsnio yra tapę behavioristais. Bendrai paėmus, politiniai mokslininkai dabar atsargesni savo teiginiuose teorinių ir metodinių klausimų temomis ir tolerantiškesni kitų srovių atstovams ir jų moksliniam darbui. Iš kitos pusės, reiktų spėti, jog dabartinis pereinamasis laikotarpis, kaip ir ankstyvesni, anksčiau ar vėliau pasibaigs ir vėl kuri nors egzistuojanti arba visiškai nauja srovė atsiras dominuojančioje padėtyje.